

פרשת החודש

שמות יב

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:
(כב) וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף וְהִגַּעְתֶּם
אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף וְאַתֶּם לֹא
תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר:

**ספורנו - ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי בו התחיל
מציאותכם הבחיריי:**

מדרש רבה יז:ג

ד"א ולקחתם אגודת אזוב, כלומר אני עושה אתכם אגודה
לעצמי, אע"פ שאתם שפלים כאזוב שנאמר (שמות יט)
והייתם לי סגולה מכל העמים

מדרש רבה טו

בארץ מצרים למה אינו אומר במצרים אמר רבי חנינא
אמר הקדוש ברוך הוא כתיב בתורה (דברים כד, יא) בחוץ
תעמוד אף אני אעשה כך בארץ מצרים ולא במצרים וכן
אמר משה (שמות ט, כט) כצאתי את העיר אמר רבי שמעון
גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקדוש ברוך הוא במקום
עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל
לגאלן משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה
אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח תרומתי אי אפשר
מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחוזר ומטהר ולא
אאבד את תרומתי כך אבותינו היו תרומתו של הקדוש
ברוך הוא שנאמר (ירמיה ב, ג) קדש ישראל לה' וגוי היו בין
הקברות שנאמר (שמות יב, ל) כי אין בית אשר אין שם מת
ואומר (במדבר לג, ד) ומצרים מקברים אמר הקדוש ברוך
הוא היאך אני גואלן להניחן אי אפשר מוטב לירד ולהצילן
שנאמר (שמות ג, ח) וארד להצילו מיד מצרים כשהוציא
קרא לאהרן וטהר אותו שנאמר (ויקרא טז, לג) וכפר את
מקדש הקדש (שם שם, טז) וכפר על הקדש:

פרשת החודש

שמות רבה טו - דבר אחר החדש הזה לכם הדא הוא דכתיב (שם לג, יב) אשרי הגוי אשר ה' אלהיו משבחר הקדוש ברוך הוא בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכשבחר ביעקב ובניו **קבע בו ראש חדשים של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנאמר (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ובו נולד יצחק ובו נעקד ובו קבל יעקב את הברכות ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשועה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה משל למלך שהוציא את בנו מבית האסורין אמר עשו אותו יום טוב כל הימים שבו יצא בני מחשך לאור מעול ברזל לחיים מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה כך הוציא הקדוש ברוך הוא לישראל מבית האסורין שנאמר (תהלים סח, ז) מוציא אסירים בכושרות מחשך וצלמות שנאמר (שם קז, יד) ויוציאם מחשך וצלמות מעול ברזל לעול תורה מעבדות לחירות שנאמר (דברים יד, א) בניס אתם לה' אלהיכם משעבוד לגאולה שנאמר (ירמיה נ, לד) גואלם חזק ה' צבאות שמו **לכך קבע להם שמחה שהוא נפרע מאויביהם עליהם שנאמר (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיו :****

שמות רבה טו:כד - ד"א החדש הזה לכם, הרואה את הלבנה היאך צריך לברך בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש, יש מן רבנן אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהם אומרים ברוך מקדש חדשים, ויש מהם אומרים מקדש ישראל **שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום**, ואל תתמה על זה שהקב"ה קדש את ישראל שנא' (ויקרא כ) והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ולפי שהם מקודשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש, רצונך לידע צא ולמוד מכלי השרת משה קדש את המשכן ואת כל כליו מי היה מקדשם יכול היה משה לבא ולקדשן אלא מה היו עושין היה הכהן מקבל בו דבר של קדש והכלי מתקדשת כשם שקדש משה בדם המזבח או יין נסך או מנחה מערה בכלי חול וכלי חול מתקדש, ואם כלי חול כשהוא מתמלא מן הקדש מתקדשת, **עאכ"ו ישראל שהם קדושים ומקדשים את החדש**, אמר הקב"ה אני קדוש אני ולעצמי **אני מקדש אלא הריני מקדש את ישראל והן מקדשין אותי**, לכך כתיב והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם, וכן דוד אומר (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ומתי התחילו ישראל לקדש את החדש במצרים, הה"ד החדש הזה לכם.

ספר הכוזרי ב:נו - ולולא בני ישראל לא היתה התורה, ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם, כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב, ובחר במשה להגיע הטוב אליהם על ידו. ואנחנו אין אנו נקראים עם משה אלא עם ה', כמו שאמר: (יחזקאל ל"ו כ') "עם ה' אלהי", ו"עם אלהי אברהם" (תהלים מ"ז)

מהות הקרבנות...דעת הרמב"ם

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק לב

...שא"א לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום, ולזה א"א לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום. וכאשר שלח השם מרע"ה לתתנו ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו ית' כמ"ש ובאר אתה הראת לדעת וגו', וידעת היום והשבות וגו', ולהנתן לעבודתו כמ"ש ולעבדו בכל לבבכם, ואמר ועבדתם את ה' אלהיכם, ואמר ואותו תעבדו, והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיו אז רגילין בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני ב"ח בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר לפניהם, והעובדים הפרושים היו אז האנשים הנתונים לעבודת ההיכלות ההם העשויים לשמש ולירח ולכוכבים כמו שבארנו, לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו, כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל, והיה דומה אז כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה, אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה, ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לנבראים ולעניינים דמיוניים שאין אמתות להם לשמו ית', וצונו לעשותן לו ית', וצונו לבנות היכל לו, ועשו לי מקדש, ושיהיה המזבח לשמו, מזבח האדמה תעשה לי, ושיהיה הקרבן לו, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ושישתחו לו ושיקטירו לפניו. והזהיר מעשות דבר מאלו העניינים והמעשים לזולתו, זובח לאלהים יחרם וגו', כי לא תשתחוה לאל אחר, והפריש כהנים לבית המקדש ואמר וכהנו לי, וחייב שייחד להם מתנות על כל פנים שיספיקו להם מפני שהם עסוקים בבית ובקרבנותיו, והם מתנות הלויים והכהנים, והגיע התחבולה בזאת הערמה האלהית שנמחה זכר ע"ז והתקיימה הפנה הגדולה האמתית באומתנו, והוא מציאות השם ואחדותו, ולא יברחו הנפשות וישתוממו בבטל העבודות אשר הורגלו ולא נודעו עבודות זולתם.

ואני יודע שנפשך תברח מזה הענין בהכרח בתחלת מחשבה ויכבד עליך, ותשאלני בלבך ותאמר לי איך יבאו מצות ופעולות עצומות מבוארות מאד והושם להם זמנים, והם כלם בלתי מכוונים לעצמם אבל הם מפני דבר אחר, כאלו הם תחבולה שעשה השם לנו להגיע אל כונתו הראשונה, ואי זה מונע היה אצלו לצוות לנו כוונתו הראשונה ויתן בנו יכלת לקבלה ולא היה צריך לאלו אשר חשבת שהם על צד הכוונה השניה. שמע תשובתי אשר תסיר מלבך זה החלי ויגלה לך אמתת מה שעוררתך עלינו, והוא שכבר בא בתורה כמו זה הענין בשוה והוא אמרו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו', ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וגו', וכמו שהסב השם אותם מן הדרך הישרה אשר היתה. מכוונת תחלה, מפני יראת מה שלא היו יכולים לסבלו לפי הטבע, אל דרך אחרת עד שתגיע הכוונה הראשונה, כן צוה בזאת המצוה אשר זכרנו מפני יראת מה שאין יכלת לנפש לקבלו לפי הטבע עד שיגיע הכונה הראשונה, והיא השגתו יתעלה והנחת ע"ז, כי כמו שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבודת בחמר ובלבנים והדומה להם ואחר כן ירחף ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק פתאום, כי אין בטבעו שיגדל על מינים רבים מן העבודות ומעשים מורגלים, שכבר נטו אליהם הנפשות עד ששבו כמושכל ראשון, ויניחם כלם פתאום...

נמשך

מקורות לפרשת ויקרא - החודש - נערך ע"י הרב ראובן שכטר - תשע"ח

מהות הקרבנות...דעת הרמב"ם

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק לב

...וכמו שהיה מחכמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וכיוצא בהם יולידו הגבורה והפכם יולידו רך ללב, ונולדו גם כן אנשים שלא הרגילו בשפלות ובעבדות, וכל זה היה במצות אלהיות על יד משה רבינו, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה, כן בא זה החלק מן התורה בתחבולה אלהית עד שישארו עם מין המעשה המורגל, כדי שתעלה בידם האמונה אשר היא הכוונה הראשונה, ושאלתך אי זה מונע היה לשם מצוותנו כוונתו הראשונה ויתן לנו יכולת לקבלה, תחייב זאת השאלה השנית ויאמר לך ואי זה מונע היה לשם שינחם דרך ארץ פלשתים ויתן להם יכולת להלחם, ולא היה צריך לזה הסבוב בעמוד ענן יומם ועמוד האש לילה, וכן תחייב שאלה שלישית על סבת היעודים הטובים אשר יעד על שמירת המצות והיעודים הרעים אשר יעד על העבירות, ויאמר אחר שכונת השם הראשונה ורצונו היה שנאמין זאת התורה ונעשה ככל הכתוב בה, למה לא נתן לנו יכולת לקבלה ולעשות תמיד, ולא היה עושה לנו תחבולה להטיב לנו אם נעבדהו ולהנחם ממנו אם נמרהו, ולעשותה הטובות ההם כלם והנקמות ההם כלם, כי זאת גם כן תחבולה שעשה השם לנו עד שיגיע ממנו אל כונתו הראשונה, ואי זה מונע היה אצלו לתת רצון מעשה העבודה אשר רצה ורחוק העבודות אשר מאסם, טבע מוטבע בנו. והתשובה על אלו השאלות השלש וכל מה שהוא ממינס תשובה אחת כוללת, והיא שהאותות כלם אף על פי שהם שנוי טבע ישנה השם איש אחד מאישי הנמצאות, אך טבע בני אדם לא ישנהו השם כלל על צד המופת, ומפני זה השרש הגדול אמר מי יתן והיה לבבם זה וגו', ומפני זה באר המצוה והאזהרה והגמול והעונש, וכבר בארנו זאת הפנה במופתים במקומות רבים מחבורינו, ולא אמרתי זה מפני שאני מאמין ששנוי טבע כל אחד מבני אדם קשה על השם יתעלה, אך הוא אפשר ונופל תחת היכולת, אלא שהוא לא רצה כלל לעשות זה ולא ירצהו לעולם כפי הפנות התוריות, ואלו היה מרצונו לשנות טבע כל איש מבני אדם למה שירצהו יתעלה מן האיש ההוא, היה בטל שליחות הנביאים ונתית התורה כלה. ואשוב אל כונתי ואומר כי כאשר היה זה המין מן העבודה רוצה לומר הקרבנות על צד הכונה השניה, והצעקה והתפלה וכיוצא בהן ממעשה העבודות יותר קרובות אל הכונה הראשונה והכרחיות בהגיע אליו, שם בין שני המינים הפרש גדול, והוא שזה המין מן העבודה רוצה לומר הקרבת הקרבנות, אע"פ שהם לשמו יתעלה, לא חייב עלינו כמו שהיה בתחלה, ר"ל שנקריב בכל מקום ובכל זמן, ולא שנעשה היכל באשר יזדמן, ושיקריב מי שיזדמן החפץ ימלא את ידו, אבל נאסר כל זה עלינו והושם בית אחד אל המקום אשר יבחר ה', ואין מקריבין בזולתו, אמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולא יהיה כהן אלא זרע המיוחד, כל זה הענין למעט זה המין מן העבודות שלא יהיה ממנו אלא מה שלא גזרה חכמתו להניחו לגמרי, אבל התפלה והתחנה היא מותרת בכל מקום, כל מי שיזדמן, וכן הציצית, והמזוזה, והתפילין, וזולתן מן העבודות הדומות להן, ובעבור זה הענין אשר גליתי לך נמצא הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני אדם על רוב השתדלותם והתחזקם להביא הקרבנות, ובארו להן שאינן מכוונין לעצמן כוונת צריכה מאד, ושהשם אינו צריך אליהם, אמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמע בקול ה', ואמר ישעיה למה לי רוב זבחיכם יאמר ה', ואמר ירמיה כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם

הרמב"ן חולק על הרמב"ם

רמב"ן א ט:

ואמר הרב במורה הנבוכים (ג מו) כי טעם הקרבנות, בעבור שהמצרים והכשדים, אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם, היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם. בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין לשם הנכבד כדי שיודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות. כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי אם בהפכו. אלה דבריו ובהם האריך:

והנה הם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה, יעשו שולחן ה' מגואל שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם, והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח ניחוח...

... והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה' ואמר בו (בראשית ח כא) וירח ה' את ריח הניחוח. וממנו אמר אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם (שם). והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהו, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (שם ד ד), ולא היה עדיין בעולם שמץ ע"ז כלל. ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (במדבר כג ד) ואין דעתו עתה לשלול ממנו אמונות רעות, ולא נצטוה בכך, אבל עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדבור. ולשון הקרבנות את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי (שם כח ב), וחלילה שלא יהא בהם שום תועלת ורצון רק שוללות ע"ז מדעת השוטים:

ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. ואלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה:

האברבנאל מגן על הרמב"ם

אברבנאל ויקרא הקדמה

בתכלית הקרבנות. דעת הרב המורה בפל"ב ח"ג הוא שהקרבנות לא צוה אותם ית' על הכונה הראשוני. אלא שכאשר שולח מרע"ה לתת אותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש ושלמים בידיעתו כמו שביאר ואמר אתה הראית לדעת וגוי וידעת היום והשבות אל לבבך וגומר ולהנתן לעבודתו כמו שנאמר ולעבדו בכל לבבכם ועבדתם את ה' אלהיכם וגוי'. והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיה אז כל העמים רגילין בו והעבודה הכוללת לבני אדם לאלהיהם היא להקריב מיני ב"ח להיכלות ההם שהיו שם הצלמים ולהשתחוות להם ולקטר לפניהם. והעובדים הפרושים שמה בהיכלות ההם הנעשים לכוכבים היו כהניהם לא גזרה חכמתו לצוות אותנו שנניח מיני העבודות ההם כלם ולבטלם כי אז לא יעלה בלב לקבלו לפי שטבע האדם הוא תמיד נוטה למורגל ויהיה דומה זה כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא אנשים לעבודת השם יתברך ויאמר השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה. **אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה שאין ספק שלא יקבלו זה ממנו מפני המורגל.** ובעבור זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקים מהיותם לנבראים ולענינים דמיוניים שאין אמתות להם. וצוה לעשותם לשמו ית'.

ולכן צוה לבנות לו היכל ויעשו לו מקדש ומזבח לשמו מזבח אדמה תעשה לי ושיהיה הקרבן לו יתברך אדם כי יקריב מכס קרבן לה' ושישתחו לו ויקטרו לו והזהיר שלא לעשות דבר מאלו הדברים לזולתו זובח לאלהים יחרם לא תשתחו לאל אחר אחר והגיע בזאת התחבולה האלהית שנמחה זכר ע"א ונתקיימה הפנה הגדולה באומתנו ממציאיות השם ואחדותו ולא ברחו הנפשות ולא השתוממו לבטול העבודות שהורגלו בהם. זהו דעת הרב בדבריו. והרמב"ן כתב שאלה הדברים הם דברי הבאי יעשו שלחן השם מגואל שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם שגעון הע"א והכתוב אומר כי הם לחם אשה ה'. והנה נח בצאתו מן התיבה הקריב קרבן ויריח ה' את ריח הניחח ולא היו אז בעולם אנשים עובדי ע"א להתרחק מהם. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן וישע ה' להבל ולא היה עדיין ע"א בעולם כלל. ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח ולא היה דעתו לשלול אמונות רעות שלא נצטוה בכך. ולשון הקרבנות את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי וחלילה שלא יהיה בה שום תועלת ורצון רק שוללות הע"א מדעת השוטים. אלה הם דברי הרמב"ן כנגד דברי המורה. וכבר התחכם הנרבוני להשיב על כל זה בפירושו לאותו פרק הנז' באמרו שלא אמר הרב הנזכר שצוה השם על הקרבנות על הכונה השנית להרחיקם מהע"א. אבל אמר שהעבודה המורגלת לנחשב באלוה היה הקרבן ושלא גזרה החכמה האלהית להניחו לגמרי מפני ההרגל שהיו מורגלים בו. ואין דברי הנרבוני אמתיים ולא מספיקים בהתר הזה ...

נמשך

האברבנאל מגן על הרמב"ם

אברבנאל ויקרא הקדמה

אבל אמתת הענין הוא שהרב המורה סובר שהתפלה והתחנה והתלמוד תורה דברי הצומות וצעקותם ציצית ותפילין מזוזה ודומיהם מהעבודות עם האמונות האמתיות הם המצוות שצוה אותם הקב"ה על הכונה הראשונה ולכן היו בכל מקום ובכל זמן אמנם הקרבנות לא היו כן כמו שאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ולא ג"כ בכל זמן. אבל צוה ליחד בית אחד במקום אשר יבחר השם ושלא יקריבו בזולתו וגם שלא יקרב איזה איש שיזדמן אלא מזרע אהרן הכהן. וכל זה מורה היות הכונה האלהית למעט זה המין מן העבודות ושלא נצטוו אם כן הקרבנות על הכונה הראשונה כתפלות ושאר המצות.

עוד מצא הרב ראייה לדעתו מדברי הנביאים שהיו מוכיחים לישראל על רוב השתדלותם בקרבנות באמרם שאינם מכוונים בעצמם כמו שאמר שמואל הנביא (שמואל א' טו) החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'. וישעיהו (ישעיה א') אמר למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' וירמיה (ירמיה ז') אמר כי לא דברתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים. ואסף המשורר אמר (תהלים נ') לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד לא אקח מביתך פר וגו'. ועוד אומר שמצא הרב סיוע לדבריו בדברי חז"ל אמרו בסוף מנחות (ד' ק"י) כל העוסק בתורה אינו צריך לא חטאת ולא עולה ולא אשם ולא מנחה. ובפרק אלו הם הגולין (דף י"ג) כי טוב יום בחצריך מאלף טוב יום שאתה יושב ועוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח. ובאלה שמות רבה סדר ואתה תצוה פרש' וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. קחו עמכם דברים ארחץ בנקיון כפי לשמיע בקול תודה לפי שיאמרו ישראל הנשיאים היו חוטאים ומביאים קרבן ומתכפרים הכהן המשיח חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו אנו מה נעשה שאין לנו להביא קרבן אמר להם הקב"ה דברים אני מבקש מכם ולא קרבן ואני מוחל על כל עונותיכם שנאמר קחו עמכם דברים לכך אמר ארחץ בנקיון כפי לא להקריב קרבן אלא לשמוע בקול תודה שאני מודה לך על דבר תורה...

...הלא כל המאמרים האלה מסכימים מאד לדעת הרב המורה בקרבנות. ויותר מהמה תראה במאמר אחר שאמרו בויקרא רבא בסדר אחרי מות פרשה איש איש וגו' כי ישחט וז"ל ר' פנחס בשם ר' לוי אומר משל לבן מלך שלבו היה גס עליו והוא למוד לאכול נבלות וטרפות אמר המלך **יאכלה על שולחן זה תדיר ומעצמו הוא נזיר**. כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר ע"א והיו מביאים קרבנותיהם לשעירים באסור ופורענות באה עליהם אמר הקב"ה יהיו מקריבים קרבנותיהם לפני באהל מועד והם נפרשים מע"א הה"ד איש איש אשר ישחט וגו' והמאמר הזה מורה בביאור שהיה דעתם ז"ל בענין הקרבנות כדעת הרב המורה.

מדרש
בעייתי
ע' לקמן

קשיים עם האברבנאל והרמב"ם

דוד צבי הופמאן

אברבנאל, שבא להגן על הרמב"ם נגד השגותיו של הרמב"ן, סבור למצוא ראיות לשיטת הרמב"ם לא רק בכתבי־קודש אלא גם בהרבה ממאמריהם של חז"ל. הוא מביא הרבה מאמרים מתוך התלמוד והמדרשים, אולם אין הם מוכיחים אלא זאת, שתלמוד־תורה ותפילה שקולים בעיני ה' כקרבנות או אפילו הרבה יותר מאלה. ברם, מי שהיה רוצה להסיק מכאן, כי חכמינו זלזלו בערכם של הקרבנות, היה יכול באותה מידה להסיק מן המאמר „גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים” כי הם רצו לשלול עת ערך יראת שמים, או להסיק מן המאמר „תלמוד תורה כנגד כולם” כי חכמינו יחסו אך חשיבות מעטה לכל שאר המצוות חוץ מתלמוד תורה.

ואולם אברבנאל הביא עוד מאמר אחד מן המדרש, אשר לפי דעתו הוא מוכיח ביתר תוקף מאשר כל המאמרים האחרים, כי קדמונינו הסכימו לתפיסתו של הרמב"ם. הוא המדרש בויקרא רבה פרק כב, שלפי האברבנאל זה לשונו: „תני ר' ישמעאל לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר לפיכך הזהירן הכתוב שיהיו מביאין קרבנותיהם והכהן שוחט ומקבל וכו'. ר' פנחס בשם ר' לוי אמר משל לבן מלך שגס לבו עליו והיה למד לאכול בשר נבלות וטרפות אמר המלך יאכלם על שלחן זה תדיר ומעצמו הוא נזור. כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר ע"ז במצרים והיו מביאים קרבנותיהן לשעירים וכו' והיה מקריבין קרבניהן באיסור במה ופורעניות באות עליהם אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהם באהל מועד והם נפרשים מע"ז והם ניצולים הה"ד וכו'”.

ואמנם, לפי נוסחתו של האברבנאל מדבר המלך במשל שלו: „יאכלם על שלחן זה תדיר” (כלומר על שולחן זה יאכל את הנבלות והטריות), ומתיר לפי שעה את התועבה אלא שהוא מצמצמה למקום מיוחד, כדי להכין על־ידי כך את ביטולה הגמור בעתיד. אולם אחרי עיון מעמיק יכירו מיד, כי נוסחתו של האברבנאל משובשת לחלוטין. משום שלפיה היה המדרש חורץ לא רק משפט מוזר מאד על הקרבנות, אלא משווה את הקרבנות לאכילת נבילות וטריות. משפט קשה כזה על תקנה, שלפחות נתפשרה אתה התורה, לא עלתה אפילו על דעתו של הרמב"ם. בשום מקום לא אמר הרמב"ם שהקרבנות היא בלתי נימוסית. הוא רק אומר, כי אותה מטרה עילאית שרוצים להשיגה בקרבן, אפשר היה להשיג על צד היותר טוב על־ידי תכניות דתיות אחרות, ורק מפני הרגלי העם סודר פולחן הקרבן, — ורבי לוי היה מעריך את הבאת הקרבנות כעויות גסה!!

ואם קוראים עוד את ההמשך של מאמר המדרש, מוצאים כי לפי נוסחתו של האברבנאל היה המאמר בלתי מובן ואי הגיוני. אצלו כתוב כך: „לפי שהיו ישראל להוטים אחרי עבודה זרה והיו מביאים קרבנותיהם לשעירים”. לפי זה מקבילים את העבודה הזרה והקרבנות שהביאו לשעירים כנגד אכילת נבילות וטריות שבמשל.

נמשך

קשיים עם האברבנאל והרמב"ם

דוד צבי הופמאן

זה נאמר גם ברור ומפורש בדברי הסיום: „יהיו מקריבין לפני באוהל מועד והן גפרשים מעבודה זרה“. רצון ה' הוא שישראל יתרחק מעבודה זרה, כשם שהמלך באותו משל שואף להרחיק את בנו ממאכלי תועבה. אך אם המלך מרשה ש„יאכלם על שלחן זה תדיר“, כלומר שיאכל את מאכלי התועבה על שלחן מיוחד, הרי היתה התורה מוכרחה להרשות להקריב במקום מיוחד (היינו במקדש) קרבנות לאלילים!!

ובאמת כתוב בכל המהדורות של ויקרא רבה, וכן גם בילקוט, במקום הפיסקא הבלתי מובנת „יאכלם על שלחן זה תדיר“ המשפט הפשוט והבהיר: „זה יהיה תדיר על שולחני“. לפי זה רוצה ר' לוי לתת טעם מדוע אסרה התורה „בשר תאוה“ (בשר מבהמות שלא הוקרבו כקרבן) במדבר. כדי להרחיק את בנו ממאכלים טמאים, ציוה המלך, לפי המשל, שהלה יאכל דווקא על שולחנו (כלומר: של המלך), עליידי כך יעזוב את הרגליו הנפסדים. וכך ממש ציוה ה' לבני ישראל שיביאו את קרבנותיהם לה' דווקא אל פתח אוהל מועד (שהרי בשר אחר אסור להם לאכול), שישבו תמיד אל שולחן ה', כדי שיתרחקו מעבודת אלילים. לא הובעה כאן אפילו הדעה, כי מטרת הקרבנות הוא לעכב את פולחן האלילים, אלא בא רק הצווי, לא לאכול בשר אחר אלא בשר קרבנות בלבד, כמו שנאמר ברור גם בדברי הכתוב „ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים“.

הרי שאין המדרש מזלזל בערך הקרבנות; אדרבה, נקבע להם המקום החשוב ביותר בתוך מצוות ישראל. המקריב שהוא גם אוכל את בשר הקרבן, יושב סמוך אל שולחן ה', וכשם שבן המלך, שיושב אל שולחן המלכות מתנהג בעל כרחו בנימוס ועוזב את הרגליו הרעים, כך מי שיושב אל שולחן ה' יתקדש ויניזור מכל דבר נפסד, ולכן אסור היה לישראל במדבר לאכול בשר מלבד בשר קרבן, כדי שיעזוב על שולחן ה' את המידות הנתעבות של המצרים ויתקדש ויהיה מאושר.

ובכן, אין בדברי חכמינו שום סמך לתפיסתו של הרמב"ם. ועתה הבה נבחון את ההשקפה ההיא כשלעצמה. אין מי שיימנע מלהודות לרמב"ם, כי את הקרבנות הראשונים לא ציוה ה', אלא האדם הקריב אותם מרצונו הוא. אך מחבר ה„מורה“ לא הגיד לנו, מה היו הרגשות והציורים שהניעו את בני אדם הראשונים להביא קרבנות לאלהים, כדי שנוכל לדעת, אם הגוהג הזה נתקבל עליידי האל רק מתוך וותרנות, או אם היה יותר מזה ואף מצא חן בעיניו.

יישוב הדעות

משך חכמה ויקרא הקדמה

הקדמונים נחלקו בטעם הקרבנות: המורה אמר כי הוא להרחיק לב האדם מעבודה זרה. והרמב"ן (ויקרא א, ט) וסייעתו אמרו כי הוא לקרב כל הכוחות העולמות. והוא ענין עלעקטרי רוחני, אשר בפעולות הכהן עשה גבוהות בעולמות שונים כידוע. ואולי יש להכריע, כי קרבנות נִקְמָה הם רק להרחיק עבודה זרה מלבבות עם ישראל, לכן צוה כי יקטירו לשם שמים. לא כן קרבנות בית המקדש - המה ודאי לקרב העולמות ולחבר דודים [ומצאתי אחרי זה בדברי רלב"ג בתועליותיו במלכים על קרא ד"רק בבמות הוא מזבח ומקטיר" (מלכים - א, ג, ג) - שאף שהיו מותרות אין בהם כונה עצמית, יעויין שם]. ומקור לזה הא דתנן ריש פרק פרת חטאת (זבחים ק"ג, א): אין ריח ניחוח בבמה קטנה. הרי דקדשי במה אינם לריח ניחוח. ובזה יובן הא דאמר רב נתן (נדרים כב, א): הנודר כאילו בנה במה (והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן). היינו שבמה היא לגדור עצמו מעבודה זרה. אבל בזמן שבית המקדש קיים הוא עושה רשע במה שגודר עצמו מעבודה זרה בהא דבונה במה, הלא ה' בהיכל קדשו ויכול להקריב במקדש! כן הנודר, הוא רוצה לגדור עצמו בנדר, אבל הוא מוסיף פשע, שכבר גדרתו התורה באזהרותיה המאירות עיניים. ודו"ק.

ובזה נתגלה לי סוד במה שחדש רבינו חיים כהן במגילה דף י, א, למאן דאמר לא קידשה לעתיד לבא, מכל מקום בבמה אסור להקריב, יעויין שם. משום דאנשי כנסת הגדולה בטלינהו ליצרא דעבודה זרה (יומא סט, ב), אם כן תו אין צורך להקריב בבמה לגדור העם מעבודה זרה, ואין חפץ להשם בבקר וצאן בבמה שאינם לריח ניחוח, רק בשביל להגדירם שלא יקריבו לעבודה זרה. אם כן, תו כי בטלה יצרא דעבודה זרה אסור להקריב בבמה. ואתי שפיר מה שמייתי הגמרא תנאי, דלמאן דאמר שהיו מקריבין אעפ"י שאין בית בתחלת הבנין, סבר דאז היה אסור להקריב בבמה. ולר' אליעזר דסבר אז היה צריך בית, אם כן טרם שבטלו יצרא דעבודה זרה היה מותר בבמה. ואם כן הא דקתני זבחים קיב, ב משבאו לירושלים נאסרו הבמות וכו' ולא היה להם היתר, הוא כתנאי. אבל הא דקתני וקדושת ירושלים אין אחריה היתר היא לכולי עלמא. ור' יצחק הדר ביה, דבזמן הזה לכולי עלמא אין מקריבין בבמה, דבטל יצרא דעבודה זרה. ועיין תוספות זבחים דף סא, א סוף דיבור המתחיל מאי קסבר.

ויבואר בזה פסוקי תהלים נא: "כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה" (פסוק יח). **פירוש, בבמה** שאין קרבנות לריח ניחוח. "היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים - אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל" (כ - כא). שאז יהיה עצם הקרבנות חפץ הבורא באמת לענין נכבד לקרב העולמות ולהועיל לכל העולם כולו.

דעת המהר"ל בענין הקרבנות

מהר"ל - גבורות ה' עמוד מה' פרק ח

...כי ישראל יש להם מעלה מיוחדת, כי ישראל מעלתם שהם נבדלים מן הפחיתות לגמרי, והחטא שמקבלים אין זה רק מקרה ודבר שהוא מקרה בלבד אפשר הסתלקות. ולפיכך אין ראוי להעביר ישראל בשביל החטא כיון שבעצם הם טהורים ואין החטא להם בעצם והוא דבר מקרה ואין דבר שהוא במקרה מבטל עצם ישראל. והדבר הזה יתבאר לך באריכות עוד בספר הזה בסופו (פרק ס"ב) ובספר הנצח בעז"ה. אבל בני אדם שפחיתות להם בעצמם, כאשר הם מוסיפים פחיתות מן החטא, אין הפחיתות הזו מקרה שקבל העצם, שהרי פחיתות יש להם בעצמם כשגובר החטא מעבירה. ולפיכך אמר בשביל הכפרות שיש כפרה לישראל על חטאם, ודבר זה הוא לישראל בפרט לא לשום אומה. ובשביל כך יתקיימו ואין העברה להם מן העולם כמו שיש לאומות, שאם היה החטא לישראל בעצם לא היה כפרה להם על ידי קרבן, אך בשביל שהחטא בישראל ענין מקרה כמו שהתבאר, לכך יש להם קרבנות. ובזמן שאין בית המקדש קיים סדר הקרבנות הסרת החטא. והוא דבר נפלא איך סדר הקרבנות עומד במקום הקרבן, כי אין קרבן זולת הקירוב והדבוק בו יתברך, לצאת מן החטא לשוב אליו

יתברך, וזהו לשון קרבן התקרבות אל השם יתברך על ידי הקרבן. והנה סדר הקרבנות שהוא ד"ת שמסדר בד"ת ענין הקרבנות הוא הדבוק בעצמו, כי אין דבר חבור ודבוק יותר כמו התורה שהוא דבוק וחבור האדם אל בוראו. ודוקא סדר הקרבנות במה שהקרבן בעצמו הוא התדבקות אל השם יתברך, והנה עומד סדר הקרבנות במקום הקרבן עצמו כאשר תדע ותבין.

דעת ספר החינוך בענין הקרבנות

ספר החינוך מצוה צה - מצות בנין בית הבחירה

לבנות בית לשם ה', כלומר שנהיה מקריבים שם קרבנותינו אליו, ושם תהיה העליה לרגל וקיבוץ כל ישראל בכל שנה, שנאמר [שמות כ"ה, ח'] ועשו לי מקדש. וזאת המצוה כוללת עמה הכלים הצריכים בבית אל העבודה, כגון המנורה והשלחן והמזבח וכל שאר הכלים כולם....

הלא אמרנו כי עיקרי הלבבות תלויין אחר הפעולות, ועל - כן כי יחטא איש לא יטוהר לבו יפה בדבר שפתים לבד, שיאמר בינו ולכותל חטאתי לא אוסיף עוד, אבל בעשותו מעשה גדול על דבר חטאו, לקחת ממכלאותיו עתודים ולטרוח להביאם אל הבית הנכון אל הכהן, וכל המעשה הכתוב בקרבני החוטאים, מתוך כל המעשה הגדול ההוא יקבע בנפשו רוע החטא, וימנע ממנו פעם אחרת. וכעין טעם זה מצאתי לרמב"ן זכרונו לברכה על צד הפשט, שכתב בשם אחרים, וזה לשונו, כי בעבור שמעשה בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם יתברך כי כאשר יחטא יביא קרבן ויסמוך עליו ידיו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, וכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו. כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהים בגופו ונפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר הקרבן, שיהיה דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו, וקרבת התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד, ואלה דברים מתקבלין מושכין הלב כדברי הגדה, עד כאן. והאריך הוא עוד בענין, וכתב, ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם וכו', כמו שכתוב בפרושי בפרשת ויקרא.

ועוד נוסיף דברים על צד הפשט, ונאמר כי מזה השורש ציונו האל להקריב לעולם מהדברים שלב אדם הומה בהן, כמו הבשר והיין והפת, כדי שיתעורר הלב יותר עם העסק בהם, ולעניי חייב להביא ממעט קמחו אשר עיניו ולבו עליו כל היום. ועוד יש התעוררות אחר ללב בקרבן הבהמות מצד הדמיון, שגוף האדם והבהמה ידמו בכל עניניהם, לא יתחלקו רק שבה נתן השכל ולא בזה. ובהיות גוף האדם יוצא מגדר השכל בעת החטא, יש לו לדעת שנכנס בעת ההיא בגדר הבהמות אחר שלא יחלקם רק הוא לבדו, ועל כן נצטוו לקחת גוף בשר כגופו, ולהביאו אל המקום הנבחר לעלוי השכל ולשרפו שם, ולהשכיח זכרו, כליל יהיה, לא יזכר ולא יפקד, תחת גופו, כדי לצייר בלבבו ציור חזק שכל ענינו של גוף בלי שכל אבד ובטל לגמרי, וישמח בחלקו בנפש המשכלת שחננו האל שהיא קיימת לעולם, וגם לגוף השותף עמה יש קיום בתחיה בסיבתה בלכתו בעצתה, כלומר שישמר מן החטא, ובקבעו ציור זה בנפשו יזהר מן החטא הרבה, והבטיחה התורה שבמעשה הגדול הזה ובהסכמת עושהו שיתנחם על חטאו מלב ומנפש, תכופר אליו שגגתו. אבל הזדונות לא יספיק לכפרם דמיון זה, כי הזד לא יוכח בדמיונות ודברים, שבת לגו כסילים. ואל יקשה עליך בהנחת טעם זה איך נביא קרבן נדבה לעולם, כי טעמנו זה יסבול גם הנדבות, שאחר שאמרנו שהקרבן דמיון להשפלת הגופות ולעלוי הנפשות, אף בלא חטא ידוע ימצא בו המקריב תועלת לקחת מוסר.

זריזות, בריאות, ענוה... כלם כלולות במצוה אחת

ספר החינוך מצוה קיז - שלא להקריב שאור או דבש

שלא להקריב שאור ודבש על גבי המזבח, שנאמר [ויקרא ב', י"א] כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי...
 ואומר כי ענייני הקרבן כולם לעורר מחשבת המקריב, ולפי המעשה ההוא יקח דמיונותיו בנפשו, הכל כאשר כתבנו כבר, ועל כן בהרחיק החמץ, שהוא נעשה בשהייה גדולה, מקורבנו, יקח דמיון לקנות **מידת הזריזות** והקלות והמהירות במעשי השם ברוך הוא, וכמו שאמרו זכרונם לברכה הוי קל כנשר ורץ **כצבי וגבור כארי לעשות וכו'.** ונתחייב העניין במנחת היחידים יותר ממנחת הציבור לפי שהיאוש והעצלה נמצא ביחיד יותר, כי הרבים יזהירו זה את זה, ולכן לא תקפיד התורה על זה במנחת הציבור הבאה מזמן לזמן, כגון שתי הלחם של עצרת, אבל בלחם הפנים אע"פ שהוא נקרא גם כן מנחת ציבור, מחמת שהיא מנחה תמידית בכל שבת ושבת תקפיד התורה בה, ונצטוינו גם כן בה שתהיה מצה.
 ובענין הרחקת הדבש נאמר אל הילדים רכים כדי לייסרם, שהוא סיבה לדמיון שימעט האדם מלרדוף אחר המאכלים המתוקים לחכו כמנהג הזוללים והסובאים ימשכו לעולם אחר **כל מתוק, ולא יתן לבו כי אם אל המאכלים המועילים לגופו וצריכים למחייתו ושומרים בריאות איבריו.** ולזה ראוי לכל בעל שכל לכונן במזונו ושתייתו, לא לכוונת הנאת מישוש הגרון. ולו חכמו בני אדם ישכילו זאת, כי כל עניין חוש המישוש חרפה היא להם, כל שכן שאין ראוי להם לכונן אליו ולהנות בו, רק הצריך אל הטבע בהכרח. ומאנשי החכמה כתבו חוש המישוש אשר הוא חרפה לנו.
 ועוד שמעתי טעם באיסור שאור ודבש, לפי שהשאור מגביה עצמו, וכן הדבש מעלה רתיחתו הרבה, ולכן נתרחקו, לרמוז כי **תועבת יי כל גבה לב.** ועוד ראיתי בפירוש הרמב"ן זכרונם לברכה שכתב כן, וזה לשונו, ובעבור שהקרבנות לרצון השם הנכבד לא יבואו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעיים, וכן לא יבואו מן הדברים המתוקים לגמרי כמו הדבש, רק מן המזוגים. כאשר אמרו זכרונם לברכה בבריאת עולם שיתף מידת רחמים במידת הדין ובראו, עד כאן.